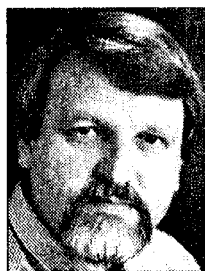

WVS 2/9. 1904

Århundrets kardinalkonflikt

107687

1. VERDENSKRIG: Beredte grunnen for både kommunisme og nazisme

BERNT
HAGTVET

Professor i statsvitenskap ved UiO

I sommer var det 80 år siden utbruddet av den 1. verdenskrig. Denne krigen er vårt århundres kardinalkonflikt: selve definisjonen av dette århundrets ideologiske spenningsfelt. Alle dype ideologiske konflikter – fascismen, kommunismen, nasjonalismen – ble satt eller dramatisk forsterket gjennom den 1. verdenskrig. Den 2. verdenskrig er i mangt bare en etterklang – den 1. verdenskrig ført videre med andre midler i en forlenget europeisk borgerkrig.

Tolv millioner unge menn ble hengende igjen i piggråden og sølen i Flandern etter Europas første store sivilisasjonskatastrofe som mobiliserte *hele* nasjonen, ja dyrket det nasjonale fellesskap som en metafysisk størrelse. I denne forstand er 1. verdenskrig fullendelsen av krigsmønsteret som Den franske revolusjon satte, med massekrig for en idé, eller et program (*levée en masse*).

Det går en blodig linje fra Sarajevo 1914 til Sarajevo i 1994: Serberne, som alt hadde doblet sitt territorium i de to Balkan-krigene 1912-13, ønsket dengang som nå å bringe serbisk stat der det var serbere. Vi kjenner jo idéen: «Heim ins Reich». Her ligger en uhyggelig lærdom: Minoriteter med støtte fra omkringliggende naboer er livsfarlige. De er som ueksploderte granater – om det ideologiske brygg røres tilstrekkelig etnisk rensende til. 1994 viser på ny den aggressive nasjonalismens program: det hermetiske samsvar mellom stat og nasjon. Sarajevo 1914 og 1994 – etnisk basert nasjonalisme var detonator for den mest umenneskelige grusomhet.

Den 1. verdenskrig sementerte splittelsen i den internasjonale arbeiderbevegelsen mellom nasjonal tilhørighet og proletarisk solidaritet. Det skjedde gjennom splittelsen mellom sosialdemokrater og bolsjevikere. Krigen førte til Russlands tap. Uten det neppe Oktoberrevolusjonen. Uten Oktoberrevolusjonen ville europeisk nazisme og fascisme blitt berøvet hele sitt program: antikomunismen. Uten Tysklands tap neppe nazisme i den radikale form som kom. Og ikke drøyt 70 års kommunistisk blindspor. Den italienske fascismen oppsto som en direkte følge av krigen og italienernes følelse av å tilhøre de tapende. Fascismens første stormtropper var hjemvendte soldater.

Krigen ble ført «to make the world safe for democracy», men ga i stedet støtet til de store ideologiske bevegelser hvis fremste prosjekt var å knuse det liberale demokrati: fascismen og kommunismen. Den første gikk i graven i Berlin i 1945, den andre falt med muren samme sted i 1989. Med en viss rett kan man si at det var først i 1989 at Woodrow Wilsons idé vant og 1. verdenskrigs konflikter endelig ble utsonet – bare for å bli avløst av historiens gjenkomst: en runde etnisk råskap av nøyaktig samme type som ga mørket i Europa i 1914.

1. verdenskrig beseglet også Europas rolle som global stormakt. Den amerikanske intervensjonen på Vestfronten og Oktoberrevolusjonen er forvarslar om polariseringen av internasjonal politikk som skulle finne sin endelige form etter 1945 – og reduksjonen av Europa til oppmarsjområde for de to nye stormakter, USA og Sovjet.

Julikrisen for 80 år siden var århundrets nedsenkning i den bunnløse tragedie. Vi kjenner ekkoet ennå.

Bernt Hagtvet